

Σ.Ε.Π.

Λίσота των
δύο φύλων

Ο ρόλος των
Εκπαιδευτικών

ΦΑΚΕΛΟΣ
7

Λίγα λόγια για το ΚΕΘΙ

Το **Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)** ιδρύθηκε το 1994, ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Λειτουργεί με έδρα την Αθήνα και παραρτήματα στη Θεσσαλονίκη, το Βόλο, την Πάτρα και το Ηράκλειο Κρήτης, υπό την εποπτεία και χρηματοδότηση της **Γενικής Γραμματείας Ισότητας** του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

Βασικός άξονας ανάπτυξης των δραστηριοτήτων του ΚΕΘΙ είναι η προώθηση της Ισότητας των Φύλων σε όλους τους τομείς της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής, με βάση την πολιτική που καθορίζεται από τη **Γενική Γραμματεία Ισότητας**.

Η συγκεκριμένη έκδοση αφορά σε επτά παρεμβατικά μαθήματα μέσης εκπαίδευσης (Αρχαία Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Ιστορία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Αγγλικά, ΣΕΠ και Τεχνολογία) που έγιναν από εκπαιδευτικούς σε σχολεία της Θεσσαλονίκης το ακαδημαϊκό έτος 1999. Τα μαθήματα αυτά εντάσσονται στο πρόγραμμα "**Επιμόρφωση - Ευαισθητοποίηση Εκπαιδευτικών σε Θέματα Ισότητας των Φύλων στην Εκπαίδευση**" που υλοποίησε το ΚΕΘΙ σε συνεργασία με τη **Γενική Γραμματεία Ισότητας** και τη Χρηματοδότηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (**ΕΠΕΑΕΚ**) του Υπουργείου Παιδείας.

Εκδόσεις
Κ.Ε.Θ.Ι. - 2000

Γλωσσική Επιμέλεια:
Αλίκη Ρόκου

Δημιουργικός Σχεδιασμός & Παραγωγή:
Ατελιέ Γραφικών Τεχνών Αφοί Τζίφα Α.Ε.Β.Ε.

Επιμέλεια Παραγωγής:
Γιώτα Χούλια

© copyright:
Κ.Ε.Θ.Ι. - 2000

ΦΑΚΕΛΟΣ

Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Επιμέλεια: Β. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Λ. Φρόση

1ος Υποφάκελος: Θεωρητικές Προσεγγίσεις

- 1.1 «Εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων:
Ο ρόλος του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού»
(Δ. Σιδηροπούλου-Δημακάκου)

2ος Υποφάκελος: Διδακτικές παρεμβάσεις

- 2.1 Παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή επαγγέλματος:
Στερεοτυπικές αντιλήψεις για τα δύο φύλα
Μάθημα ΣΕΠ Α'Λυκείου (Ξ. Μπαλλή)

ΦΑΚΕΛΟΣ

1^{ος} Υποφάκελος

Θεωρητικές Προσεγγίσεις

- 1.1 «Εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων:
Ο ρόλος του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού»
(Δ. Σιδηροπούλου-Δημακάκου)

1.1. Εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων: ο ρόλος του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού

Δ. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΔΗΜΑΚΑΚΟΥ

(Δημοσιευμένο στο Β. Δεληγιάννη & Σ. Ζιώγου (1997)
Φύλο και Σχολική Πράξη, Θεσσαλονίκη, Βάνιας)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σ' όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεγάλη ομοιότητα παρουσιάζει το γεγονός ότι οι γυναίκες συμμετέχουν σε πολύ μικρότερα από τους άνδρες ποσοστά στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Οι εκπαιδευτικές κατευθύνσεις που επιλέγουν είναι πιο περιορισμένες σε απαιτήσεις και καταλήγουν συνήθως σε απολυτήρια χαμηλής εξειδίκευσης με λιγότερες πιθανότητες επαγγελματικής ανόδου.

Οι επισκοπήσεις στον ευρωπαϊκό χώρο δείχνουν γενικά ότι τα Τεχνικά και Τεχνολογικά μαθήματα, τα Μαθηματικά, η Φυσική και η Χημεία είναι "ανδρικός" χώρος, ενώ τα κορίτσια προτιμούν τις Ξένες Γλώσσες, τις Κοινωνικές Επιστήμες, τη Βιολογία και την Ανθρωπολογία. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στις Σκανδιναβικές χώρες, όπου υπάρχουν τα πιο αναπτυγμένα προγράμματα για την προώθηση της ισότητας ευκαιριών, η επιλογή των μαθημάτων συνεχίζει να καθορίζεται από το φύλο: τα Τεχνικά μαθήματα, η Μηχανική και οι Φυσικές Επιστήμες κυριαρχούνται από τα αγόρια, ενώ τα μαθήματα ανθρωπιστικών και θεωρητικών σπουδών από τα κορίτσια (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., 1995).

Ειδικά στη χώρα μας παρατηρείται η μικρότερη παρουσία γυναικών στο χώρο της επαγγελματικής κατάρτισης (Πίνακας 1), ενώ παράλληλα η τάση των νεαρών κοριτσιών που ετοιμάζονται να κάνουν τις εκπαιδευτικές τους επιλογές μετά το πέρας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, δείχνει μια έντονη απροθυμία να στραφούν προς την Τεχνική Εκπαίδευση (Κασσωτάκης, Μ. & Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., 1992). Σ' αυτή την απροθυμία συντελεί ιδιαίτερα και η αρνητική στάση των γονέων τους προς την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση και κυρίως προς τις τεχνικές ειδικότητες (Σιδηροπούλου, Δ., 1991).

Ενδεικτικό της τάσης των γυναικών να συγκεντρώνονται στη Γενική Εκπαίδευση είναι το γεγονός ότι το ποσοστό των κοριτσιών που αποφοίτησαν από τους κλάδους της Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Εκπαίδευσης κατά τα έτη 1975-1988, κυμάνθηκε ανάμεσα στο 1% (1981-82) και στο 6% (1979-80) του συνολικού γυναικείου πληθυσμού αποφοίτων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το ποσοστό αυτό μεταξύ των αγοριών κυμάνθηκε, κατά την ίδια περίοδο, ανάμεσα στο 14.2% (1981-82) και στο 29.8% (1987-88). Τα αντίστοιχα ποσοστά όσον αφορά στους αποφοίτους της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης κυμάνθηκαν μεταξύ των κοριτσιών ανάμεσα στο 7.5% (1981-82) και στο 14.8% (1987-88) ενώ μεταξύ των αγοριών ανάμεσα στο 5.2% (1977-78) και στο 6% (1983-84) (βλ. Κασσωτάκης, Μ. & Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., 1992).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στο μαθητικό δυναμικό της Μέσης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης στις χώρες της ΕΟΚ					
ΧΩΡΑ	ΕΤΟΣ	%	ΧΩΡΑ	ΕΤΟΣ	%
1. Αγγλία	1986	54	7. Λουξεμβούργο	1986	46
2. Βέλγιο	1987	47	8. Ιρλανδία	1985	64
3. Γαλλία	1987	46	9. Ισπανία	1986	51
4. Γερμανία	1986	45	10. Ιταλία	1984	43
5. Δανία	1986	44	11. Ολλανδία	1986	43
6. Ελλάδα	1985	29	12. Πορτογαλία	1975	37

Πηγή: UNESCO, Statistical Yearbook, 1989, σσ. 3-183-191

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Κατανομή συχνότητας των αποφοίτων των Γενικών Λυκείων της χώρας κατά φύλο Σχολικά έτη 1985-86 έως και 1989-90			
ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	%
1985-86	71.701	41.249	57,7
1986-87	71.488	40.848	57,1
1987-88	70.291	40.071	57,0
1988-89	70.118	39.985	57,0
1989-90	67.711	39.008	57,6

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Η εικόνα των αποφοίτων των Γενικών Λυκείων για τα σχολικά έτη 1984-85 έως και 1989-90 εμφανίζει την ακόλουθη σύνθεση (Πίνακας 2), ενδεικτική και αυτή της τάσης των κοριτσιών να φοιτούν στην πλειοψηφία τους, και σε υψηλότερα από τα αγόρια ποσοστά, στη Γενική Εκπαίδευση.

Στο θέμα της εκπαίδευσης ανδρών και γυναικών μπορεί να υπάρχουν διαφορές στη βάση της κατανομής όχι όμως και στην κορυφή, δηλαδή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Πράγματι, ο υπολογισμός για το μέσο όρο εκπαίδευσης δείχνει 6.6 χρόνια για τους άνδρες και 3.9 για τις γυναίκες (Psacharopoulos, G., 1983). Εάν όμως υπάρχει μικρή διαφορά στην "ποσότητα" εκπαίδευσης των δυο φύλων, υπάρχει μεγάλη διαφορά στο "είδος" εκπαίδευσης που παίρνουν. Οι γυναίκες υπερεκπροσωπούνται στις Φιλοσοφικές Σχολές (23.5% του συνόλου του φοιτητικού πληθυσμού το 1986), ενώ υποεκπροσωπούνται στο Πολυτεχνείο (5.9%).

Το 1987, στη Φιλοσοφική Σχολή της Αθήνας το 84.3% των φοιτητών ήταν κορίτσια και μόνο το 15.7% αγόρια. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τις σχολές του Πολυτεχνείου ήταν 24% κορίτσια και 76% αγόρια. Παρατηρήθηκε, επίσης, ότι τα κορίτσια που ήρθαν πρώτα στις γενικές εξετάσεις του 1994 ανήκουν κατά 80% στην Γ' δέσμη και μόνο κατά 2% στην Α' δέσμη (Κάτσικας, Χ. & Καβαβιδιάς, Γ., 1994).

Ανάλογη είναι η γενική εικόνα όσον αφορά και στην απασχόληση των γυναικών. Με στοιχεία του 1988, το 84% των εργαζομένων γυναικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ασκούν, κατά κανόνα, μη χειρωνακτικά επαγγέλματα. Συνήθως, συγκεντρώνονται σε τομείς επαγγελματικής δραστηριότητας που απαιτούν χαμηλή εξειδίκευση και αποτελούν μια ομάδα ιδιαίτερα τρωπή από την ανεργία.

Τα αποτελέσματα διαφόρων ερευνών, τα οποία εκτίθενται στη συνέχεια, αποκαλύπτουν ότι ο βασικότερος παράγοντας που δημιουργεί το φαινόμενο της γυναικείας ανεργίας είναι η συγκέντρωση των γυναικών σ' έναν περιορισμένο αριθμό επαγγελμάτων, τα οποία συνήθως απαιτούν ανειδίκευτο ή ελάχιστα ειδικευμένο προσωπικό. Σ' όλες τις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρατηρείται μια υπερσυγκέντρωση των γυναικών σε επαγγέλματα, τα οποία θεωρούνται "κατάλληλα" για το φύλο τους και στα οποία οι ευκαιρίες απασχόλησης μειώνονται διαρκώς (Bouillaguet-Bernard et al., 1985), με αποτέλεσμα οι νέες γυναίκες να αντιμετωπίζουν οξύτερο πρόβλημα ανεργίας από τους νέους άνδρες.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ: ΤΙ ΔΕΙΧΝΕΙ Η ΕΡΕΥΝΑ

Η τάση αυτή του γυναικείου φύλου να επιλέγει συνήθως σπουδές και επαγγέλματα στα οποία ανέκαθεν υπερεκπροσωπώνταν οι γυναίκες, καταδεικνύεται από τα ευρήματα πρόσφατων ελληνικών ερευνών, σύμφωνα με τα οποία οι Ελληνίδες παρουσιάζουν την ακόλουθη εικόνα:

Οι επιλογές τύπου σχολείου Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης φανερώνουν μια έντονη απροθυμία των κοριτσιών να ακολουθήσουν σπουδές στο χώρο της Τεχνικής-Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Βέβαια, το Γενικό Λύκειο αποτελούσε και αποτελεί την πρώτη προτίμηση των μαθητών και των δυο φύλων, ωστόσο στα κορίτσια το ποσοστό φοίτησης στο Γενικό Λύκειο είναι ιδιαίτερα υψηλό.

Σε έρευνα της Δέσποινας Σιδηροπούλου-Δημακάκου, η οποία έγινε το 1989 σε 50 γυμνάσια της χώρας και ερευνούσε τη στάση των Ελληνίδων μαθητριών απέναντι στη Δευτεροβάθμια Τεχνική Εκπαίδευση, προέκυψε ότι μόνο το 8% των μαθητριών της Γ' Γυμνασίου που ρωτήθηκαν, δήλωσαν ότι επιθυμούσαν να ακολουθήσουν τις Τεχνικές ειδικότητες των Τεχνικών Επαγγελματικών Λυκείων και το 0.9% τις αντίστοιχες σπουδές στις Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές νέου Τύπου. Το 6.3% είχε πρόθεση να φοιτήσει στο Γενικό Λύκειο, το 11.6% στο Πολυκλαδικό -οι περισσότερες εξεδήλωσαν την επιθυμία να ακολουθήσουν τις δέσμες και όχι τους κλάδους του Ε.Π.Λ- και το 15.6% στις επαγγελματικές ειδικότητες των Τ.Ε.Λ. (βλ. Σιδηροπούλου, Δ., 1990, Κασσωτάκης, Μ. & Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., 1992). Ανάλογα είναι τα ευρήματα έρευνας του Μιχάλη Κασσωτάκη που έγινε το 1985 μεταξύ 1867 μαθητών της Α' τάξης διαφόρων τύπων λυκείων που έδρευαν στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Βόλο και Ρέθυμνο και βρέθηκε ότι η παρουσία των κοριτσιών μεταξύ των μαθητριών της Α' τάξης των Τεχνικών Λυκείων ήταν ιδιαίτερα μικρή. Οι μαθήτριες αντιπροσώπευαν το 9.2% του μαθητικού δυναμικού των Λυκείων αυτών, ενώ το ποσοστό για τα Γενικά, Πολυκλαδικά και Επαγγελματικά Λύκεια ήταν αντίστοιχα 55.7%, 51.9% και 57.6% (Κασσωτάκης, Μ., 1991).

Νεότερη έρευνα του ίδιου (1987-88), που έγινε σε δείγμα μαθητών οι οποίοι προέρχονταν από 5 Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια διαφορετικών μεγάλων πόλεων της χώρας, έδειξε ότι οι μαθήτριες αντιπροσώπευαν μεταξύ του μαθητικού πληθυσμού των τεχνικών κλάδων των ΤΕΛ ποσοστό περίπου 11% (βλ. Κασσωτάκης, Μ., 1992).

Η απροθυμία των μαθητριών να φοιτήσουν στην Τεχνική Εκπαίδευση οφείλεται σε πολλούς παράγοντες. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται η δομή της απασχόλησης, η μη κοινωνική καταξίωση της Τεχνικής Εκπαίδευσης και των αντίστοιχων επαγγελμάτων, και η ασυμφωνία μεταξύ της φύσης των τεχνικών επαγγελμάτων και της επικρατούσας αντίληψης για τον κοινωνικό ρόλο της γυναίκας. Πιο αναλυτικά, οι κυριότεροι λόγοι της απροθυμίας των κοριτσιών να ακολουθήσουν κλάδους της

Ως Τεχνικές ειδικότητες θεωρήθηκαν αυτές των τομέων Μηχανολογικού, Ηλεκτρολογικού-Ηλεκτρονικού, Δομικού, Χημικού-Μεταλλουργικού, Γεωργακτηνοτροφικού και Πληροφορικής των ΤΕΛ και των αντίστοιχων τμημάτων των ΤΕΣ νέου τύπου. Ως Επαγγελματικές ειδικότητες θεωρήθηκαν αυτές των τομέων Εμπορικής Ναυτιλίας, Οικονομίας και Διοίκησης, Κοινωνικών Υπηρεσιών, Εφαρμοσμένων Τεχνών και Κλωστούφαντουργίας των ΤΕΛ και των τμημάτων Κοπτικής-Ραπτικής και Υπαλλήλων Γραφείου των ΤΕΣ νέου τύπου (βλ. Κασσωτάκης, Μ. & Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., 1992).

Τεχνικής Εκπαίδευσης είναι κατά σειρά σπουδαιότητας οι εξής (βλ. Σιδηροπούλου, Δ., 1990, Κασσωτάκης, Μ. & Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., 1992):

1. η έλλειψη ενδιαφέροντος για τα επαγγέλματα στα οποία οδηγούν οι σπουδές αυτές,
2. η αμφιβολία για τη δυνατότητα πραγματοποίησης πανεπιστημιακών κυρίως σπουδών και δευτερευόντως σπουδών στα ΤΕΙ,
3. η αντίληψη ότι η μόρφωση που παρέχει το Τεχνικό Λύκειο είναι κατώτερη σε σύγκριση προς τη μόρφωση που παρέχει το Γενικό Λύκειο,
4. ο φόβος της δυσκολίας ανεύρεσης εργασίας,
5. η αρνητική στάση των γονέων τους απέναντι σ' αυτό το είδος σπουδών,
6. η άποψη ότι οι σχέσεις μεταξύ διδασκόντων και διδασκόμενων δεν είναι καλές στα Τεχνικά Λύκεια.

Στους παραπάνω λόγους προστίθενται και ορισμένοι μικρότερης σημασίας, όπως η άποψη ότι οι τεχνικές σπουδές δεν ταιριάζουν στα κορίτσια, ότι στα Τεχνικά Λύκεια φοιτούν οι μη επιμελείς μαθητές, η ανυπαρξία Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου κοντά στον τόπο διαμονής τους και η αρνητική επίδραση των φίλων τους. Αξίζει να τονιστεί ότι ανάλογη αρνητική στάση απέναντι στους τεχνικούς τομείς της Τ.Ε.Ε. επέδειξαν, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, και οι γονείς των κοριτσιών (Σιδηροπούλου, Δ., 1990, Σιδηροπούλου, Δ., 1991).

Ο έλεγχος συγκεκριμένων ειδικοτήτων σε σχέση με το φύλο του παιδιού, έδειξε ότι από τους γονείς των κοριτσιών που επιθυμούν τη φοίτηση των παιδιών τους στο ΤΕΛ το 60% προτιμά τους επαγγελματικούς τομείς (33.3% τομέας Οικονομίας και Διοίκησης και 26.7% Κοινωνικών Υπηρεσιών) και το 40% τους τεχνικούς (Εφαρμοσμένων Τεχνών 10.0%, Πληροφορικής 6.7%, Δομικός 6.7%, Μηχανολογικός 6.7%, Ηλεκτρολογικός 3.3%, Ηλεκτρονικός 3.3%, Γεωργοκτηνοτροφικός 3.3%). Επιθυμία των περισσότερων γονέων είναι η φοίτηση των παιδιών τους στο Πανεπιστήμιο. Ανάλογα αποτελέσματα έδειξε και σχετική έρευνα της Τζένης Καβουνίδη (Cavounidis, G., 1985), η οποία έγινε σε νοικοκυριά της Πρωτεύουσας και έδειξε ότι ο στόχος εισόδου των παιδιών στο Πανεπιστήμιο χαρακτηρίζει έντονα την οικογενειακή ζωή των νοικοκυριών που ερευνηθήκαν. Καθώς φαίνεται η φοίτηση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση αποτελεί μια στρατηγική κοινωνικής ανέλιξης.

Αντίστοιχη είναι η εικόνα για τις προτιμήσεις ειδικοτήτων των Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών. Οι γονείς των κοριτσιών προτιμούν μόνο τις ειδικότητες των υπαλλήλων γραφείου (66.7%) και χειριστών Η/Υ (33.3%). Γενικά είναι φανερό ότι ο υπέρ-χωρη διαχωρισμός στην αγορά εργασίας, σύμφωνα με τον οποίο τα τεχνικά επαγγέλματα θεωρούνται 'ανδρικά', καθιστά τους γονείς επιφυλακτικούς απέναντι στις τεχνικές ειδικότητες.

Οι έρευνες δείχνουν ότι οι επαγγελματικές επιλογές των δυο φύλων παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές, είτε τα επαγγέλματα, στα οποία δείχνουν προτίμηση, απαιτούν σπουδές στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση είτε όχι.

Από τους επαγγελματικούς κλάδους που απαιτούν σπουδές στα Α.Ε.Ι. οι προτιμήσεις των κοριτσιών φαίνεται να στρέφονται προς θεωρητικές ειδικότητες και κυρίως σε σχολές που οδηγούν στο επάγγελμα της εκπαιδευτικού (νηπιαγωγός, δασκάλα, φιλόλογος, θεολόγος, καθηγήτρια ξένων γλωσσών) (βλ. Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., 1995, Κασσωτάκης, Μ., 1992, Kostakis, A.G., 1990, Κασσιμάτη, Κ., 1991), ενώ αντίθετα τα αγόρια φαίνεται να προτιμούν κυρίως τις ειδικότητες αναλυτή Η/Υ και γυμναστή (Kostakis, A.G., 1990), τις ειδικότητες του Πολυτεχνείου και των σχολών Οικονομίας και Διοίκησης Επιχειρήσεων (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., 1995, Κασσιμάτη, Κ., 1991, Κασσωτάκης, Μ., 1992) και τις στρατιωτικές ειδικότητες (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., 1995, Κασσωτάκης, Μ., 1992). Η τάση, πάντως που είναι φανερή, είναι ότι οι επαγγελματικές φιλοδοξίες των κοριτσιών δεν διαφοροποιούνται τόσο όσο αυτές των αγοριών. Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι

είναι έντονη η προτίμηση των κοριτσιών να διορισθούν στον δημόσιο τομέα ή να ακολουθήσουν μισθωτή απασχόληση (Kostakis, A.G., 1990, Καβουνίδη, Τ., 1990).

Όσον αφορά στις ανώτερες σχολές, οι προτίμηση των γυναικών στρέφεται κυρίως σε σχολές παραχής υπηρεσιών και στελεχών υγείας (κοινωνικοί λειτουργοί, αισθητικοί, νοσοκόμοι) (Κασσιμάτη, Κ., 1991, Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., 1995), ενώ των αγοριών προς τεχνικές ειδικότητες. Τέλος, υπάρχει μια σειρά επαγγελμάτων, τα οποία προσελκύουν αποκλειστικά τα κορίτσια και τα οποία ανήκουν στο χώρο του 'φανταχτερού' ή του 'εκθαμβωτικού' (αεροσυνοδός, φωτομοντέλο, ηθοποιός, τραγουδίστρια) ή έχουν σχέση με τον καλλωπισμό και τη μόδα (κομμώτρια, μοντελίστ). Το επάγγελμα της σχεδιάστριας, κατεξοχήν επάγγελμα γραφείου, φαίνεται επίσης να ενδιαφέρει αρκετά τις κοπέλες και πολύ λίγο τα αγόρια.

Η συμμετοχή των γυναικών σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα αφορά κυρίως σε ειδικότητες γραφείου, όπως δακτυλογράφηση, χειρισμός *telex*, χειρισμός Η/Υ ή παραιατρικές ειδικότητες (μαία, νοσοκόμα, βοηθός ακτινολόγου ή μικροβιολόγου) (βλ. Καβουνίδη, Τ., 1990). Στα ίδια προγράμματα υψηλό είναι το ποσοστό παρακολούθησης από τους άνδρες τεχνικών ειδικοτήτων (μηχανικός αυτοκινήτων, μηχανολόγος, ηλεκτρολόγος, ηλεκτρονικός), στα οποία η συμμετοχή των γυναικών είναι μηδενική.

Το φύλο φαίνεται να επηρεάζει και τους λόγους επιλογής του επαγγέλματος. Έτσι, τα κορίτσια αναφέρουν συχνότερα από τα αγόρια ως λόγους επιλογής την κοινωνική προσφορά (68.9% έναντι 31.1% στα αγόρια), την άποψη ότι το συγκεκριμένο επάγγελμα ταιριάζει στην προσωπικότητά τους (73.7% έναντι 26.3%), και την αγάπη τους για τα παιδιά -εκφράζεται ιδιαίτερα στις περιπτώσεις επιλογής του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού- (94% έναντι 5%). Τα αγόρια δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στον καλό μισθό (68.4% έναντι 31.6%) και στις ανάγκες της αγοράς εργασίας για το συγκεκριμένο επάγγελμα (63.5% έναντι 36.5%) (Karmas, C.A., Kostakis, A.G., Dragonas, Th.G., 1990).

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Οι διαφορές στις επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων δεν θα σήμαιναν πρακτικά κάτι, αν δεν είχαν αντίκτυπο στην απασχόληση των γυναικών. Το γεγονός ότι οι γυναίκες επιλέγουν επαγγέλματα που ανήκουν ουσιαστικά σε κορεσμένους τομείς, έχει ως αποτέλεσμα να πλήττονται από υψηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τους άνδρες. Με δεδομένα τέτοιου είδους στοιχεία παραμένει ανοιχτό το θέμα της άρσης των κοινωνικών στερεοτύπων λόγω φύλου, με τη χρήση ιδιαίτερων τεχνικών επαγγελματικού προσανατολισμού (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., 1994).

Η κοινωνία, παρά τον εκσυγχρονισμό της και την αλλαγή του τρόπου αντιμετώπισης των δύο φύλων, εξακολουθεί να κάνει σαφή διάκριση μεταξύ γυναικείων και ανδρικών ρόλων και συνεχίζει να προβάλλει διαφορετικά πρότυπα για τα δύο φύλα, που αναπόφευκτα επηρεάζουν και τις στάσεις τους έναντι των διαφόρων σπουδών και επαγγελμάτων και τον αντίστοιχο προσανατολισμό τους. Σύμφωνα με το κυρίαρχο κοινωνικό πρότυπο ο ρόλος της γυναίκας εστιάζεται περισσότερο στην οικογενειακή παρά στην επαγγελματική ζωή. Η κοινωνία τη θέλει περισσότερο καλή σύζυγο και στοργική μητέρα παρά επιτυχημένη επαγγελματία. Τη θέλει αδύναμη, χαριτωμένη, ευαίσθητη και υποτακτική και καθόλου μαχητική, φιλόδοξη και προικισμένη με ικανότητες αντιμετώπισης του ανταγωνισμού που κυριαρχεί στον κόσμο των επιχειρήσεων, του μόχθου και της σκληρότητας που, κατά την επικρατούσα αντίληψη, απαιτεί η άσκηση των ανδρικών επαγγελμάτων (για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Σιδηροπούλου, Δ., 1990 και Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., Κασσωτάκης, Μ., 1992).

Έχει επίσης διαπιστωθεί ότι τα κορίτσια, σε σύγκριση προς τα αγόρια, ιθύνονται στην επιλογή των σπουδών τους περισσότερο από κίνητρα που σχετίζονται με την κοινωνική προσφορά και την προσωπική καλλιέργεια, ενώ τα αγόρια κινούνται περισσότερο από ωφελμιστικά κίνητρα (απόκτηση χρημάτων, εξουσίας, κ.λπ.), αφού ο πρωταρχικός ρόλος του άνδρα μέσα στην οικογένεια εξακολουθεί να είναι εκείνος του 'προστάτη' και του 'προμηθευτή' των απαραίτητων για την οικογένεια αγαθών (βλ. J. Holland, 1985, Hannan et al, 1983, P. Κακλαμανάκη, 1984, Λ. Μουσούρου, 1985, Δ. Σιδηροπούλου, 1990, C.A. Karmas, A.G. Kostakis & Th.G. Dragonas, 1990).

Για τους παραπάνω λόγους το ιδανικό της επαγγελματικής επιτυχίας και της απόκτησης υλικών αγαθών δεν φαίνεται να έχει για τη γυναίκα την ίδια βαρύτητα σε σύγκριση προς εκείνη που συνήθως έχει για τον άνδρα. Γι' αυτό και η επιλογή επαγγέλματος από τις γυναίκες στρέφεται προς ορισμένες ασχολίες που εναρμονίζονται πιο πολύ προς την κοινωνική αντίληψη για τη φύση και την αποστολή της γυναίκας, όπως είναι π.χ. η εκπαίδευση ή η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

Το εκπαιδευτικό σύστημα θεωρείται ότι ανέκαθεν ενθάρρυνε τα στερεότυπα που σχετίζονται με τους ρόλους των δύο φύλων. Πρόσφατες μελέτες για τα συστήματα εκπαίδευσης καταλήγουν ότι το πρώτο ίσως επίτευγμα του σχολείου είναι η ενθάρρυνση και η αναπαραγωγή της διαφοροποίησης των ρόλων των φύλων (Byrne, 1978, Delamont, 1980, Pratt, 1984, Arnot, 1986). Η διαφορετική αντιμετώπιση των δύο φύλων στο σχολείο παρατηρείται σε όλες τις βαθμίδες, από το νηπιαγωγείο μέχρι το λύκειο.

Οι δάσκαλοι των παιδιών και οι σύμβουλοι επαγγελματικού προσανατολισμού, μέσα από την καθημερινή επαφή τους με τα παιδιά, έχουν τη δυνατότητα είτε να ενθαρρύνουν παραδοσιακούς ρόλους, είτε να παρουσιάσουν στα παιδιά νέους και ενδιαφέροντες ρόλους μεταδίδοντας ιδέες και αξίες, ανεξάρτητα από κοινωνικούς ορισμούς, και οδηγώντας τα παιδιά σε νέες συμπεριφορές. Δυστυχώς, φαίνεται ότι στην πλειονότητα τους, μάλλον ενθαρρύνουν παραδοσιακούς ρόλους, με αποτέλεσμα τα παιδιά, τελειώνοντας το δημοτικό σχολείο, να έχουν ξεκάθαρες εντυπώσεις για τους περιορισμούς που τους επιβάλλει το φύλο τους (Hard, R. & Cull, J., 1974).

Προτού αναφερθούμε στο ρόλο του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού στην ενίσχυση των στερεοτύπων ρόλων λόγω φύλου, θεωρώ σκόπιμο να ορίσουμε το περιεχόμενό του. Με τον όρο, λοιπόν, "Επαγγελματικός Προσανατολισμός" ορίζεται η επιστήμη, η οποία απασκαστεί στο να βοηθήσει το άτομο να γνωρίσει τον εαυτό του και να αξιοποιήσει τις ικανότητες του κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, να αποκτήσει την ικανότητα αναζήτησης και κριτικού ελέγχου των πληροφοριών -εκπαιδευτικών και επαγγελματικών εν προκειμένω- και να μάθει να παίρνει ορθές επαγγελματικές αποφάσεις. Όταν εφαρμόζεται στο περιβάλλον του σχολείου -όποιες από τις δραστηριότητες του μπορούν να εφαρμοστούν- ονομάζεται σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός.

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός, προκειμένου να εφαρμόζεται αποτελεσματικά, προϋποθέτει την απαλλαγή των επαγγελματιών που τον ασκούν από τις προκαταλήψεις τους σε σχέση με το φύλο, τη φυλή, τη θρησκεία, την καταγωγή κ.λπ. Τουλάχιστον όσον αφορά στο θέμα του φύλου, φαίνεται ότι οι καθηγητές που εφαρμόζουν τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό στο γυμνάσιο διακατέχονται, σε υψηλό ποσοστό, από αντιλήψεις που συμβάλλουν στον κοινωνικό και επαγγελματικό διαχωρισμό των δύο φύλων. Σε έρευνά μας, η οποία πραγματοποιήθηκε το 1989 μεταξύ 50 καθηγητών που εφαρμόζαν τον Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό σε γυμνάσια της χώρας, και η οποία είχε στόχο τη διερεύνηση των απόψεων τους για την εκπαίδευση και την επαγγελματική ζωή των δύο φύλων, παρατηρήθηκαν τα εξής (βλ. Δ. Σιδηροπούλου, 1990):

- ποσοστό 19.4% συμφωνούσε με την άποψη "η γενική μόρφωση είναι προτιμότερη για τα κορίτσια",
- ποσοστό 42.9% συμφωνούσε ότι "οι γυναίκες δε διαθέτουν την απαραίτητη σωματική δύναμη για να ασκήσουν ένα τεχνικό επάγγελμα",
- ποσοστό 38.1% συμφωνούσε ότι "η δουλειά γραφείου είναι περισσότερο κατάλληλη για τη γυναίκα από ένα τεχνικό επάγγελμα", και τέλος
- ποσοστό 52.4% συμφωνούσε με την άποψη "η γυναικεία εργασία είναι βοηθητική στα οικονομικά της οικογένειας".

Νομίζω ότι απαιτείται κάποιος σχολιασμός αυτών των απόψεων, οι οποίες, μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία, εκφράζονται συνειδητά ή ασυνειδητά και επηρεάζουν τους μαθητές. Για παράδειγμα, μια μαθήτρια η οποία δέχεται τέτοιου είδους μηνύματα, στην προσπάθεια της να επιδείξει συμπεριφορά σύμφωνη με τις κοινωνικές απαιτήσεις του φύλου της, περιορίζει αυτόματα τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές της επιλογές, κάνοντας, πιθανόν, λιγότερο επιτυχείς επιλογές απ' ό,τι αν δεν ήταν επηρεασμένη από τέτοιου είδους στερεότυπα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση παρατηρούμε ότι σε μια εποχή που η τεχνική και η τεχνολογία έχουν οδηγήσει στην εκτέλεση της πλειονότητας των τεχνικών εργασιών μέσω μηχανών, οι μισοί σχεδόν από τους εκπαιδευτικούς που εφαρμόζουν τον Σ.Ε.Π. επιμένουν να θεωρούν τις γυναίκες αδύναμες σωματικά για την άσκηση των τεχνικών επαγγελμάτων. Παρατηρείται, μάλιστα, μια ενθάρρυνση των κοριτσιών να στραφούν προς εργασίες γραφείου, ενώ γνωρίζουμε ότι η υπερσυγκέντρωση των γυναικών σε τέτοιου είδους επαγγέλματα, έχει οδηγήσει στα υψηλά ποσοστά της γυναικείας ανεργίας.

Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία των καθηγητών Σ.Ε.Π. συμφωνεί με μια άποψη, η οποία δικαιώνει τη στερεότυπη αντίληψη ότι αυτός που κερδίζει το ψωμί της οικογένειας είναι ο άνδρας. Η άποψη ότι η γυναικεία εργασία είναι βοηθητική στα οικονομικά της οικογένειας προϋποθέτει την αποδοχή ότι ο κύριος ρόλος της γυναίκας είναι αυτός της "νοικοκυράς-συζύγου-μητέρας", ενώ ο ρόλος της ως εργαζόμενης είναι δευτερεύων. Φαίνεται, μάλιστα, ότι όταν τα οικονομικά της οικογένειας δεν χρειάζονται ενίσχυση, ο ρόλος αυτός μπορεί και να αγνοείται τελείως.

Υπάρχει κάτι ασυμβίβαστο στην ανατροφή των παιδιών, όταν εκφράζονται τέτοιες απόψεις. Τα κορίτσια καλούνται να μελετούν και να προοδεύουν στα μαθήματα τους, να ανταγωνίζονται τα αγόρια σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης ενώ συγχρόνως διαπιστώνουν ότι πιθανότατα δεν θα τους ζητηθεί στο μέλλον να επιδείξουν αυτή τους τη γνώση επαγγελματικά. Και φυσικά, ένα τέτοιο μήνυμα έρχεται σε αντίθεση με την πραγματικότητα, όταν λάβουμε υπόψη μας ότι μεγάλος αριθμός μονογονικών οικογενειών συντηρείται από τη μητέρα, και ότι οι οικογένειες, των οποίων τα οικονομικά βασίζονται και στους δύο συζύγους, είναι σχεδόν κανόνας.

Τέλος, τέτοιου είδους απόψεις εμπεριέχουν κι έναν άλλο κίνδυνο. Αυτόν της επικράτησης της αντίληψης ότι οι γυναίκες πρέπει να είναι εξαρτημένες οικονομικά από κάποιον άνδρα -πατέρα, αδερφό, σύντροφο. Ωστόσο, ποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι ένα άτομο μπορεί να είναι κοινωνικά ανεξάρτητο και ώριμο αν δεν έχει πετύχει την οικονομική του ανεξαρτησία;

Στη συγκεκριμένη έρευνα οι καθηγητές Σ.Ε.Π. ισχυρίστηκαν ότι προσπαθούν να απαλλάξουν τα παιδιά από τις προκαταλήψεις που σχετίζονται με τους ρόλους των δύο φύλων και ανέφεραν κάποιες απλές μεθόδους (συζήτηση, παραδείγματα, ανάθεση εργασιών) που χρησιμοποιούν σ' αυτή τους την προσπάθεια. Βέβαια, δεν θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει τις μεθόδους αυτές τρόπους παρέμβασης, δεδομένου ότι η απλή επιχειρηματολογία μικρά μόνο αποτελέσματα μπορεί να έχει σε θέματα αγωγής. Πάντως, πρέπει να παραδεχθούμε ότι οι καθηγητές που ασκούν τον Σ.Ε.Π. δεν έχουν την κατάλληλη εκπαίδευση σε θέματα άρσης των στερεοτύπων και, άλλωστε, οι περισσότεροι απ' αυτούς δεν έχουν επαρκή επιμόρφωση σε θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού, ούτε έχουν τα κατάλληλα μέσα και τη στήριξη γι' αυτή τους τη δουλειά.

ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΝΕΑ ΘΕΩΡΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Απαιτείται, λοιπόν, η εφαρμογή ιδιαίτερων τεχνικών επαγγελματικού προσανατολισμού στο σχολείο, για την άρση των στερεότυπων αντιλήψεων που βασίζονται στο φύλο; Οι ειδικοί, όχι μόνο φαίνεται να συμφωνούν, αλλά θεωρούν ότι το ζήτημα δεν σταματά εδώ. Ισχυρίζονται ότι, ο επαγγελματικός προσανατολισμός των γυναικών δεν θα αντιμετωπιστεί σωστά αν δεν διατυπωθεί μια ξεχωριστή θεωρία επαγγελματικής ανάπτυξης των γυναικών¹, η οποία να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες τους τόσο στο θέμα της διαπαιδαγώγησης τους, όσο και στο θέμα των ποικίλων εμποδίων που συναντούν στην αγορά εργασίας.

Οι παραδοσιακές θεωρίες επαγγελματικής ανάπτυξης βασίζονται σχεδόν αποκλειστικά σε αρσενικά υποκείμενα, με αποτέλεσμα να δίνουν μικρή σημασία στο γεγονός ότι για τις γυναίκες η διαδικασία της ανάπτυξης τους κατά τη διάρκεια της ζωής τους είναι πιο σύνθετη από αυτή των ανδρών, λόγω των ποικίλων υποχρεώσεων τους στο σπίτι και στη δουλειά, καθώς και λόγω των συνεπειών που έχει η διαπαιδαγώγηση τους στις στάσεις, στις προσδοκίες και στη συμπεριφορά τους. Μολονότι, τις δύο τελευταίες δεκαετίες έγιναν διάφορες προσπάθειες πολλά υποσχόμενες, για τη διατύπωση μιας πλήρους θεωρίας επαγγελματικής ανάπτυξης των γυναικών, εν τούτοις καμία δεν έχει κατορθώσει να λάβει υπόψη της την ποικιλία των παραμέτρων που επηρεάζουν την επαγγελματική ανάπτυξη των γυναικών.

Γενικά, φαίνεται να υπάρχουν 5 βασικά στοιχεία, τα οποία εμπλέκονται στην επαγγελματική ανάπτυξη των γυναικών (Larwood, L. & Gutek, B.A., 1987):

1. Εκπαίδευση - κατάρτιση:

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση θεωρούνται μια ιδιαίτερα σημαντική πλευρά της επαγγελματικής ανάπτυξης. Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι αυτό που έχει σημασία για την επαγγελματική προετοιμασία δεν είναι τόσο η ύπαρξη ή η απουσία εκπαίδευσης, όσο το κατά πόσο το είδος της εκπαίδευσης έχει πρακτική εφαρμογή στην αγορά εργασίας και άρα η παρέχει ευκαιρίες απασχόλησης.

2. Δομή ευκαιριών απασχόλησης:

- Μολονότι δεν έχουμε ερευνητικά στοιχεία για τον ελληνικό χώρο, ωστόσο η καθημερινή εμπειρία δείχνει ότι η νοοτροπία των εργοδωτών να αρνούνται να προσλάβουν γυναίκες σε υπεύθυνες θέσεις και σε ορισμένα επαγγέλματα, παραμένει. Αποτέλεσμα αυτής της νοοτροπίας, η οποία δεν αποτελεί βέβαια ελληνικό μόνο φαινόμενο, είναι να παρατηρείται σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης η υποαπασχόληση μεγάλου αριθμού γυναικών, οι οποίες θα προτιμούσαν εργασία πλήρους απασχόλησης. Πολλές μάλιστα από αυτές διαθέτουν περισσότερα προσόντα από αυτά που απαιτούνται για την εργασία που κάνουν.

Τα στοιχεία αυτά προκύπτουν από μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπου επίσης επισημαίνεται ότι ο μισθός τους είναι συνήθως κατά 25% χαμηλότερος του μισθού των ανδρών για εργασία ίσης αξίας. Αναφέρεται, ακόμη, ότι 2 εκατομμύρια επί συνόλου 5 εκατομμυρίων νέων θέσεων εργασίας, που δημιουργήθηκαν στην Κοινότητα μεταξύ 1985 και 1988, ήταν εργασίες ημιαπασχόλησης και το 60% των θέσεων αυτών δόθηκαν σε γυναίκες (βλ. "Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ", τ. 44, σελ. 41).

3. Γάμος:

Ενώ ο γάμος θεωρείται ουδέτερος ως παράγων που επηρεάζει τη σταδιοδρομία των ανδρών, στις γυναίκες φαίνεται να είναι ο πιο ανασταλτικός παράγων στη σταδιοδρομία τους. Στην παραδοσιακή δυτική οικογένεια ο σύζυγος συντηρούσε τη

¹ Ο όρος "επαγγελματική αποκατάσταση" χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει την ανάπτυξη όλων εκείνων των πλευρών της ανθρώπινης προσωπικότητας που έχουν σχέση με τις επαγγελματικές επιλογές του ατόμου.

μη εργαζόμενη σύζυγο, ενώ οι εργαζόμενες πριν το γάμο τους γυναίκες, συνήθως εγκατέλειπαν τη δουλειά τους μετά το γάμο. Ακόμη και σήμερα, που θεωρείται πολύ φυσικό να εργάζονται και οι δύο σύζυγοι, πολλές οικογένειες προτιμούν να παραμένει η σύζυγος στο σπίτι. Πολλές από τις γυναίκες αυτές επιχειρούν μια "καθυστερημένη" είσοδο στην αγορά εργασίας, είτε μετά από λύση του γάμου (διαζύγιο, θάνατος συζύγου), είτε εφόσον υπάρχουν παιδιά, αφού αυτά μεγαλώσουν και φύγουν από το σπίτι. Τότε διαπιστώνουν ότι την εποχή που επιστρέφουν στην αγορά εργασίας οι επαγγελματικές τους δεξιότητες είναι ξεπερασμένες ή ανεπαρκείς, με αποτέλεσμα να μην βρίσκουν δουλειά, ή στην καλύτερη περίπτωση να βρίσκουν θέσεις χαμηλής αμοιβής (Olson & Frieze, 1986). Η διάσταση αυτή είναι ιδιαίτερα σοβαρή και πρέπει να ληφθεί υπόψη σε μια θεωρία επαγγελματικής ανάπτυξης γυναικών.

4. Εγκυμοσύνη, παιδιά:

Όπως και με τον γάμο, η κοινωνική αντίληψη επιβάλλει στις γυναίκες να σταματούν τη σταδιοδρομία τους για την εγκυμοσύνη και να μην επιστρέφουν στη δουλειά μέχρις ότου και το τελευταίο παιδί να μην έχει ανάγκη φροντίδας. Βέβαια, οι περισσότερες γυναίκες που τα επαγγελματικά τους προσόντα είναι τέτοια, ώστε να επιτρέπουν τη δημιουργία μιας αξιόλογης επαγγελματικής σταδιοδρομίας, καταφέρνουν να αντεπεξέλθουν στις δυσκολίες κάνοντας χρήση των αδειών εγκυμοσύνης και μητρότητας. Όμως η πλειονότητα των γυναικών, που βλέπουν λίγες ευκαιρίες επαγγελματικής σταδιοδρομίας για τον εαυτό τους ή αποβαρύνονται από τον σύντροφο τους, συνήθως τερματίζουν τη σταδιοδρομία τους με την εγκυμοσύνη (Larwood, L. & Gutek, B.A., 1987).

Αλλωστε, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας τα τελευταία χρόνια συνοδεύεται, από δημογραφική άποψη, και από μια μείωση στους ρυθμούς γεννητικότητας, που φαίνεται και από την αύξηση της ηλικίας των γυναικών που αποκτούν το πρώτο και συχνά το μοναδικό τους παιδί, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σ' ολόκληρη την Ευρώπη (βλ. E.E.C. Employment in Europe, 1990).

Υπάρχουν ενδείξεις ότι οι εργοδότες βλέπουν τον γάμο και την οικογένεια ως προσόν για τη σταδιοδρομία του άνδρα, ενώ για τη γυναίκα ως φορτίο και εμπόδιο (Bronstein, P. et al., 1987). Τέτοιου είδους αντιλήψεις από μέρους των εργοδοτών έχουν οδηγήσει στην εμφάνιση του ακόλουθου απάνθρωπου φαινομένου: οι εργοδότες στην πρώην Ανατολική Γερμανία ζητούν από τις άνεργες γυναίκες να υποβληθούν σε στειρώση, πριν προσληφθούν στα εργοστάσια και τις επιχειρήσεις. Αν οι ενδιαφερόμενες για πρόσληψη δεν προσκομίσουν πιστοποιητικά επίσημων νοσηλευτριών ότι στειρώθηκαν, δεν γράφονται στις λίστες αναμονής προσλήψεων. Μ' αυτό τον τρόπο οι εργοδότες δεν επιβαρύνονται με άδειες τακετών και επιδόματα μητρότητας (βλ. "Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ", τ. 49-50, σελ. 51). Το φάσμα της στέρησης και της πείνας αναγκάζει τις άνεργες γυναίκες να υποκύψουν στον απάνθρωπο εκβιασμό, θυσιάζοντας το μεγαλύτερο αγαθό που τους χάρισε η φύση. Ποιός άνδρας υφίσταται τέτοιου είδους βιασμό και εξευτελισμό;

5. Ηλικία - χρόνος:

Το πιθανότερο για μια γυναίκα που θα επιχειρήσει να μπει στην αγορά εργασίας στη μέση ηλικία (καθυστερημένη είσοδος) είναι να διαπιστώσει ή ότι πολύ δύσκολα βρίσκει δουλειά, ή ότι η σταδιοδρομία της είναι πολύ περιορισμένη σε σχέση με αυτή μιας νέας γυναίκας που μπαίνει στην αγορά εργασίας με τα ίδια επαγγελματικά προσόντα.

Ανάλογο πρόβλημα αντιμετωπίζουν και οι γυναίκες μεγάλης ηλικίας που βρίσκονται από χρόνια στην αγορά εργασίας. Επειδή οι εργασίες που τις ανατίθενται όταν είναι νεότερες δεν είναι εξίσου σημαντικές με αυτές των ανδρών συναδέλφων τους με ίδια προσόντα, όταν έρχεται η στιγμή να κριθούν για προαγωγή, όπου η εμπειρία αποτελεί κριτήριο, βρίσκονται

συνήθως στη δυσάρεστη θέση να θεωρούνται άτομα με μικρότερη επαγγελματική πείρα από τους άνδρες συναδέλφους τους και να εξελίσσονται με βραδύτερο ρυθμό. Ειδικότερα για τη σταδιοδρομία στο χώρο των επιχειρήσεων, έχει παρατηρηθεί ότι, ενώ συνήθως οι μεγαλύτεροι σε ηλικία άνδρες προηγούνται των νεότερων στην εξέλιξη, στις γυναίκες δεν παρατηρείται καμιά διαφορά (Larwood, L. & Gattiker, E., 1987).

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Είναι γεγονός ότι δεν μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι έχουμε μια σαφή εικόνα της διαδικασίας επαγγελματικής ανάπτυξης των γυναικών. Μ' αυτή την έννοια, είναι ίσως κάπως ανώριμο να διατυπωθεί μια θεωρία που να την εξηγεί, καθώς έχουν περάσει μόλις δυο δεκαετίες από τότε που συνέβησαν σημαντικές αλλαγές στο ρόλο των γυναικών ως εργαζομένων ατόμων.

Αν λάβουμε υπόψη μας ότι η επαγγελματική ανάπτυξη είναι μια δια βίου διαδικασία που περιλαμβάνει πλευρές της ανάπτυξης του ατόμου όπως αυτοαντίληψη, ενδιαφέροντα, αξίες, όλα τα επίπεδα της λήψης απόφασης και των επιλογών, καθώς και τη διερεύνηση και αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών ευκαιριών, αντιλαμβανόμαστε ότι η διατύπωση μιας ολοκληρωμένης θεωρίας επαγγελματικής ανάπτυξης των γυναικών απαιτεί σοβαρή έρευνα σε εκτεταμένα δείγματα γυναικών διαφόρων ηλικιών, εκπαιδευτικών βαθμίδων και επαγγελματικών ομάδων. Οι έρευνες αυτές πρέπει να μελετούν μεταβλητές κοινωνικοοικονομικές, δημογραφικές, εκπαιδευτικές, περιβαλλοντικές, βιολογικές και ψυχολογικές. Μόνον τότε μπορεί να κατανοηθεί πλήρως η διαδικασία της επαγγελματικής ανάπτυξης των γυναικών, καθώς και οι ομοιότητες και οι διαφορές της με αυτή των ανδρών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Arnold, M. (1986). "State Education Policy and Girls Educational Experiences" in Beechey, V., Whiteleg, E. (Eds) *Women in Britain today*, Milton Keynes: OV Press.
- Boullaguet-Bernard et al (1985). "Changes in Activity and Employment of Women in the European Economic Community", Commission of the European Communities, Brussels.
- Bronstein, P., Black, L., Pfennig, J.L. & White, A. (1987). "Stepping onto the Academic Career Ladder: How are Women doing?", in "Women's Career Development", Gutek, B.A. & Larwood, L. (Eds), Beverly Hills, CA. SAGE.
- Byrne, E. (1978). "Women in Education", London: Tavistock Publications.
- Delamont, S. (1980). "Sex Roles and the School", London: Methuen.
- Hannan, D., Breen, R. et al (1983). "Schooling and Sex Roles: Sex Differences in Subject Provision and Student Choice in Irish Post-Primary Schools", The Economic and Social Research Institute, Dublin.
- Hard, R. & Cull, J. (1974). "Career Guidance for young Women", III U.S.A.: 148.
- Holland, J. (1985). "Gender and Class: Adolescent Conception of the Division of Labour", Ph.D. Thesis, University of London, Institute of Education.
- Καβουσιδη, Τ. (1990). "Οι νέες γυναίκες και η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση", Κέντρο Ερευνών για τις Γυναίκες της Μεσογείου, Αθήνα.
- Κακλιμανάκη, Ρ. (1984). "Η θέση της Ελληνίδας στην οικογένεια, στην κοινωνία, στην πολιτεία", Καστανιώτης, Αθήνα.
- Karvas, C.A., Kostakis, A.G. & Dragonas, Th.G. (1990). "Occupational and Educational Demand of Lyceum Students: Development over Time", CPER, Athens.
- Κασμάτη, Κ. (1991). "Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης: Η επιλογή του επαγγέλματος", ΕΚΚΕ, Αθήνα.
- Κασουτάκης, Μ. & Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1992).
Ο προσανατολισμός των Ελληνίδων μαθητριών προς τη μέση τεχνική εκπαίδευση", *Εκπαίδευση και Επάγγελμα*, 3, 2,3: 159-180.
- Κασουτάκης, Μ. (1992). "Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός των μαθητών και το Έναίο Παικτολόγιο Λύκειο: Μια προσπάθεια αξιολόγησης του", *Εκπαίδευση και Επάγγελμα*, 2, 3: 159-180.
- Κάτσικας, Χ. & Καββαδίας, Γ. (1994). "Η ανισότητα στην Ελληνική εκπαίδευση", Gutenberg.
- Kostakis, A.G. (1990). "The Occupational Choices of Greek Youth: An Empirical Analysis of the Contribution of Information and Socioeconomic Variables", CPER, Athens.
- Larwood, L. & Gutek, B.A. (1987). "Working Toward a Theory of Women's Career Development", in "Women's Career Development", Gutek, B.A. & Larwood, L. (Eds), Beverly Hills, CA. SAGE.
- Larwood, L. & Gattiker, E. (1987). "A Comparison of the Career Paths Used by Successful Women and Men", in "Women's Career Development", Gutek, B.A. & Larwood, L. (Eds), Beverly Hills, CA. SAGE.
- Μουσουρού, Α. (1985). "Γυναίκες απασχόληση και οικογένεια στην Ελλάδα και αλλού", Εστία, Αθήνα.
- Olson, J.E. & Frieze, I.H. (1986). "Income determinations for women in business", in A.H. Stromberg, L. Larwood & B.A. Gutek (eds) "Women and Work: An annual Review" (Vol. 2), Beverly Hills, CA: SAGE.
- Pratt, J. et al (1984). "Option Choice: A Question of Equal Opportunities", London, NFER/Neilson.
- Psacharopoulos, G. (1983). "Sex Discrimination in the Greek Labor Market", *Modern Greek Studies*, 1, 2: 339-358.
- Σιδηροπούλου, Δ. (1992). "Ο προσανατολισμός της Ελληνίδας στη μέση τεχνική εκπαίδευση, όπως διαμορφώνεται από τον επαγγελματικό και κοινωνικό ρόλο της γυναίκας", Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Τομέας Παιδαγωγικής, Ρέθυμνο.
- Σιδηροπούλου, Δ. (1991). "Η στάση των γονέων απέναντι στη δευτεροβάθμια τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση", *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού*, 18-19: 67-80.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1993). "Ο επαγγελματικός προσανατολισμός για την ένταξη των γυναικών στη νέα αγορά εργασίας της Ενωμένης Ευρώπης του 2000", Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού με θέμα "Ευρώπη 2000: Τάσεις και Προοπτικές στη Συμβουλευτική και τον Προσανατολισμό", ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. - Ο.Α.Ε.Δ., Αθήνα.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1994). "Ισότητα των δύο φύλων: Θεωρία και πράξη στον επαγγελματικό προσανατολισμό", *Νέα Παιδεία*, 71: 118-134.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1995). "Διαφορές στις επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων", *Τα Εκπαιδευτικά*, 38: 106-115.

ΦΑΚΕΛΟΣ

2^{ος} Υποφάκελος

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

- 2.1 Παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή επαγγέλματος:
Σtereοτυπικές αντιλήψεις για τα δύο φύλα
Μάθημα ΣΕΠ Α'Λυκείου (Ξ. Μπαλλή)

2.1. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ: ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ (ΑΝΔΡΙΚΑ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ)

Ξ. ΜΠΑΛΜΗ
Μάθημα ΣΕΠ Α' Λυκείου

Α. ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

- α. Να προβληματιστούν οι μαθητές/τριες για τους διάφορους παράγοντες που επηρεάζουν τις επαγγελματικές τους επιλογές.
- β. Να διερευνήσουν τις προκαταλήψεις που έχουν για τους ρόλους των δύο φύλων και να αρχίσουν να τις εξετάζουν κάτω από μία λογική και ρεαλιστική βάση.
- γ. Να κατανοήσουν τις στερεότυπες συμπεριφορές της οικογένειας και της κοινωνίας ευρύτερα και να συνειδητοποιήσουν τους τρόπους με τους οποίους τα στερεότυπα επηρεάζουν τις στάσεις και τη συμπεριφορά, καθιστώντας τους ανθρώπους δύσκαμπτους και ανίκανους να ξεπεράσουν τις παραδοσιακές αντιλήψεις τους για τον ρόλο και τον προορισμό των ανδρών και των γυναικών στη ζωή.
- δ. Να ερευνήσουν στα Μ.Μ.Ε. (εφημερίδες - περιοδικά) για επαγγέλματα που θεωρούνται «ανδρικά» αλλά τα εξασκούν γυναίκες καθώς και τη γυναικεία συμμετοχή στην πολιτική, την εκπαίδευση και την εργασία. Επίσης για επαγγέλματα που θεωρούνται «γυναικεία» και εξασκούνται από άντρες.
- ε. Να σχηματίσουν μια θετική εικόνα και των εργαζόμενων γυναικών, αλλά και αυτών που επιλέγουν να παραμείνουν στο σπίτι.

Β. Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΕ

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι αυτή που συνήθως χρησιμοποιείται από τους καθηγητές και τις καθηγήτριες που ασχολούνται με τον Σ.Ε.Π. Δηλαδή:

1. Συζήτηση: Δίνεται έμφαση σε συγκεκριμένα σημεία του θέματος προκειμένου να γίνει συζήτηση και να εκφραστούν ελεύθερα απόψεις.
2. Παιξίμο ρόλων. Αναφέρονται παραδείγματα από την καθημερινή ζωή και ζητείται από τα παιδιά να παίξουν τους αντίστοιχους ρόλους των προσώπων, αντιμετωπίζοντας έτσι διάφορες καταστάσεις «εκ των έσω».
3. Προφορική ή γραπτή έκθεση απόψεων: Ερωτηματολόγια -των οποίων οι απαντήσεις αναλύονται και συζητούνται.
4. Έρευνα από τον/την καθηγητή/τρια και τα παιδιά σε περιοδικά, εφημερίδες για επιτυχημένες γυναίκες στον επαγγελματικό τομέα και μάλιστα σε «ανδρικά» επαγγέλματα.

Γ. ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ**Γ1. Προετοιμασία**

Έχοντας πειστεί η ίδια για τη χρησιμότητα μιας παρέμβασης προς την κατεύθυνση της ισότητας ανδρών και γυναικών στα παιδιά του Λυκείου, και πιστεύοντας πως η ώρα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού προσφέρεται ιδιαίτερα από τα άλλα μαθήματα και χωρίς προβλήματα στο αναλυτικό πρόγραμμα για παρέμβαση στις στάσεις και τις αντιλήψεις των παιδιών, όσον αφορά τις προκαταλήψεις σε σχέση με το φόβο τους, αποφάσισε να διδάξω ένα μάθημα εναλλακτικό.

Στα βιβλίο του ΣΕΠ της Α' τάξης του Ενιαίου Λυκείου δεν αναφέρεται κάτι σχετικό με διάκριση στα επαγγέλματα για τα δύο φύλα. Στο αντίστοιχο βιβλίο όμως της Γ' Γυμνασίου υπήρχε σχετική αναφορά στο κεφάλαιο «Εργασία» (Κεφ. 6.1) αναφερόμενη στους «παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή επαγγέλματος» και «στις στερεοτυπικές αντιλήψεις για τα δύο φύλα».

Ως υλικό χρησιμοποιήθηκε:

1. Από τα πρακτικά του Συνεδρίου 1998 - Εκπαίδευση και φύλο
Θέματα: α) Οικογενειακή ζωή - Σχέσεις των φύλων
Γυναίκες και άνδρες στην αγορά εργασίας και στην οικογένεια.
2. Βιβλίο Σ.Ε.Π. Γ' Γυμνασίου - Ρόλοι πρότυπα ρόλων, στερεότυπα.
3. Βιβλίο Σ.Ε.Π. Α' Ενιαίου Λυκείου κεφ. «Παίρνοντας μια απόφαση, Βήματα, Παράγοντες που επηρεάζουν τις αποφάσεις μας»
4. Επίσης δημιουργήθηκαν παραδείγματα με καταστάσεις από την οικογενειακή και την κοινωνική ζωή για να αναπαράστανται μέσα στην τάξη.

Γ2. ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Η διδασκαλία διεξήχθη σε δύο διδακτικές ώρες.

Στην πρώτη διδακτική ώρα:

- α) Συζητήθηκαν και βρέθηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή επαγγέλματος.
- β) Ερμηνεύτηκαν τα πρότυπα ρόλων και πώς αυτά μπορούν να επηρεάσουν τις επαγγελματικές επιλογές μας.
- γ) Συζητήθηκε ποιος είναι ο ρόλος της οικογένειας στις επιλογές των παιδιών και αναφέρθηκαν παραδείγματα στα οποία τα παιδιά υποδύθηκαν τους ρόλους των προσώπων.
- δ) Εξηγήθηκε ο όρος στερεότυπα και έγινε αναφορά με παραδείγματα σε καταστάσεις της καθημερινής ζωής που αφορούν στερεοτυπικές αντιλήψεις.

Τη δεύτερη διδακτική ώρα:

- α) Δόθηκαν ερωτηματολόγια (κατάλογος επαγγελμάτων) στα παιδιά να απαντήσουν αν υπάρχουν ανδρικά ή γυναικεία επαγγέλματα και να πουν για ποιον λόγο δεν μπορεί το άλλο φύλο να τα εξασκήσει.
- β) Έγινε συζήτηση πάνω στις απαντήσεις τους και διατύπωσαν τις απόψεις τους.
- γ) Επίσης συζητήθηκαν τα εμπόδια που περιορίζουν τις επαγγελματικές επιλογές τους και έγινε προσπάθεια να βρεθούν οι τρόποι που ξεπερνιούνται.
- δ) Αναφέρθηκαν επαγγελματικά πορτρέτα επιτυχημένων γυναικών και προβλήθηκαν διαφάνειες που έδειχναν τα ποσοστά ανεργίας ανά φύλο και ηλικία στη χώρα μας.

ΑΣΚΗΣΗ 1^η. Ποιοί κατά τη γνώμη σου είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή επαγγέλματος;

[Σημείωσε όσους λόγους νομίζεις και αριθμησέ τους με σειρά

σπουδαιότητας για σένα π.χ. 1,2,3...]

-Το φύλο.

-Η οικογένεια[η επιρροή της οικογένειας].

-Το σχολείο.

- Η κοινωνική τάξη.

-Τα πρότυπα ρόλων[επαγγελματικοί ρόλοι ατόμων που μας επηρεάζουν].

-Ο τόπος κατοικίας.

-Κάποιοι άλλοι....

ΑΣΚΗΣΗ 2^η. Τι είναι πρότυπα ρόλων και πώς αυτά μπορούν να επηρεάσουν τις επαγγελματικές επιλογές μας;

[Εξηγείται τι είναι ρόλος].

Ρόλος είναι ένα σύνολο από υποχρεώσεις, δικαιώματα και πρότυπα συμπεριφοράς λεκτικής και μη λεκτικής που επιτρέπουν στους άλλους να διακρίνουν αν ένα άτομο έχει ή δεν έχει το συγκεκριμένο ρόλο. Με άλλα λόγια ρόλος είναι όλα αυτά που οι άλλοι περιμένουν από κάποιον που τον υποδέχεται.

[Π.χ. οι άλλοι έχουν ορισμένες προσδοκίες για τη συμπεριφορά που πηγάζει από το ρόλο του μαθητή, του καθηγητή, του γονέα κ.λπ.]

Παράδειγμα: Ο πατέρας κρεμάει με «ούπαρ» ένα ντουλάπι στον τοίχο. Η μητέρα μαντάρει ένα ρούχο. Τα δύο παιδιά [αγόρι-κορίτσι] βλέπουν τηλεόραση.

Πατέρας: Έναν καφέ ! Κάντε μου έναν καφέ !

Μητέρα: Καλά ! Περίμενε να τελειώσω...

Γιος: Θα σου κάνω εγώ μπαμπά !

Πατέρας: Άσε καλύτερα να τον κάνει η αδερφή σου, Άντε κοριτσάκι μου!

Κόρη: Περίμενε λίγο μπαμπά να τελειώσει το σιριαλ.

[Οι παραπάνω ρόλοι παίζονται από τους μαθητές της τάξης]

Ερωτήσεις: 1. Είναι φυσικοί οι παραπάνω ρόλοι ;

2. Θα μπορούσε η μητέρα μαζί με την κόρη να κρεμούν το ντουλάπι, ο πατέρας να μαντάρει το ρούχο και ο γιος να κάνει καφέ;

ΑΣΚΗΣΗ 3^η. Ποιός είναι ο ρόλος της οικογένειας στις επιλογές των παιδιών;

Παράδειγμα 1. Ο πατέρας είναι υδραυλικός, δουλεύει όλη την ημέρα έξω και γυρίζει αργά το βράδυ στο σπίτι. Η μητέρα είναι μοδίστρα και ράβει στο σπίτι.

Μαζί τους μένει και μια ανύπαντρη θεία. Ο μοναχογιός τους είναι δεκαέξι χρονών. Τον μεγάλωσε η θεία και του έχουν λείψει τα αδέρφια. Θέλει να γίνει νηπιαγωγός, να ανοίξει δικό του νηπιαγωγείο, να παντρευτεί και να κάνει πολλά παιδιά. Οι γονείς διαφωνούν με την επιλογή του γιου τους γιατί πιστεύουν ότι το επάγγελμα αυτό είναι «γυναικείο». Ο πατέρας μάλιστα επιθυμεί ο γιος του να γίνει υδραυλικός για να τον βοηθάει στη δουλειά και αργότερα να τον διαδεχθεί.

Παράδειγμα 2. Ο πατέρας είναι στρατιωτικός και η μητέρα είναι δικηγόρος. Η μοναχοκόρη τους θέλει να γίνει ψυκτικός επειδή το ίδιο είναι και ο αγαπημένος της εξάδελφος με τον οποίο σχεδιάζει να δουλέψουν μαζί.

Και οι δύο γονείς διαφωνούν με την απόφασή της. Η μητέρα θέλει η κόρη της να γίνει δικηγόρος επειδή υπάρχει έτοιμη δουλειά [γραφείο-πελατεία]. Ο πατέρας διαφωνεί μεν με το επάγγελμα του ψυκτικού που το θεωρεί «ανδρικό» επάγγελμα, πιστεύει όμως ότι με την οικονομική άνεση που έχουν, η κόρη τους θα καλοπαντρευτεί και δεν θα χρειάζεται να δουλέψει.

Ερωτήσεις: 1. Είναι παράλογη η επιθυμία των παιδιών στα προηγούμενα παραδείγματα να ακολουθήσουν το επάγγελμα που νομίζουν ότι τους ταιριάζει;

2. Είναι λογικό οι γονείς να θέλουν να οδηγήσουν τα παιδιά τους στο επάγγελμα που νομίζουν ότι ταιριάζει περισσότερο στο φύλο τους;

3. Πρέπει οπωσδήποτε να συνεχίζουν τα παιδιά το επάγγελμα του γονέα;

4. Σωστά επικαλείται ο πατέρας την οικονομική άνεση της οικογένειας[πρωίκα] για την καλή αποκατάσταση της κόρης του ώστε να μη χρειαστεί να εργαστεί;

5. Το γεγονός ότι είσαι αγόρι ή κορίτσι νομίζεις ότι σε επηρεάζει στις επαγγελματικές σου προτιμήσεις;

6. Ποιές από τις παραπάνω αντιλήψεις θεωρούνται στερεοτυπικές;

[Εξηγείται τι είναι στερεότυπα].

Στερεότυπα είναι οι αρκετά σταθερές, ταξινομημένες αντιλήψεις που συνήθως οφείλονται σε ελλιπή πληροφόρηση για χαρακτηριστικά που αποδίδονται στα μέλη μιας ομάδας π.χ. έθνους, επαγγελματικής τάξης, κατοίκων μιας πόλης, χωριού κ.λπ. Ο όρος στερεότυπο ανήκει στην ίδια οικογένεια με τη λέξη στερεοτυπία, η οποία στην τυπογραφία σημαίνει μέθοδο εκτύπωσης σειράς όμοιων σελίδων [αντίτυπα], με μεταλλικές πλάκες [κλισέ].

Ένας αμερικανός κοινωνιολόγος, ο Λίτμαν, χρησιμοποίησε τον όρο «στερεότυπο» για να περιγράψει αυτές τις ιδέες, τις εικόνες που είναι μέσα στο κεφάλι μας και παρεμποδίζουν τη λειτουργία της κρίσης διότι υπάρχει μια, εκ των προτέρων, διαμορφωμένη κρίση.

Τα στερεότυπα τα μαθαίνουμε ή τα εσωτερικεύουμε αυθόρμητα, ασυνείδητα από το άμεσο περιβάλλον που ζούμε. Με βάση λοιπόν αυτές τις στερεοτυπικές αντιλήψεις αξιολογούμε συνήθως πολύ απλά και αβασάνιστα τις άμεσες παραστάσεις και εμπειρίες που έχουμε. Π.χ. λέμε «οι βόρειοι είναι ψυχροί», «οι γυναίκες έχουν ορισμένους κοινωνικούς ρόλους, διαφορετικούς από εκείνους των ανδρών» κ.λπ.

Παράδειγμα 1: Βγαίνοντας από ένα super-market ένας μεσήλικας φορτωμένος με ψώνια βλέπει την πόρτα να πέφτει πάνω του [είσοδος που κλείνει αυτόματα]. Την άφησε χωρίς να την κρατήσει ένας νεαρός που μόλις βγήκε. Ο κύριος του λέει: Δεν μπορείς να μου κρατήσεις την πόρτα αφού βλέπεις ότι είμαι φορτωμένος; Και ο νεαρός του απαντά: Γιατί; Γυναίκα είσαι.

Ερώτηση: Είναι λογική η απαίτηση του κυρίου και η επιλεκτική αδιαφορία του νεαρού;

Παράδειγμα 2: Τρία αδέρφια -δύο αγόρια και ένα κορίτσι. Το ένα αγόρι είναι «Παοκτζής», το άλλο «Αρειανός». Το κορίτσι είναι τότε το ένα τότε το άλλο, ανάλογα με το ποιος θα την πάρει μαζί του στο γήπεδο.

Τα αγόρια τσακώνονται μεταξύ τους για κάποιο πέναλτυ. Το κορίτσι προσπαθεί σε κάποια στιγμή να κάνει «παρέμβαση» και να τους ηρεμήσει. Τότε και οι δύο γυρίζουν και της λένε: -Βγες έξω! Σκάσε...κ.λπ. Είσαι άσχετη!

Ερώτηση 1: Κάντε σχόλια για τα παραπάνω παραδείγματα.

Ερώτηση 2: Βρείτε εκφράσεις του παραπάνω είδους σχετικά με τον διαχωρισμό των φύλων.

Παράδειγμα: Στα ευρωπαϊκά σχολεία υπάρχει μάθημα στο οποίο και τα αγόρια αλλά και τα κορίτσια μαθαίνουν να ράβουν, να μαγειρεύουν, να φτιάχνουν γλυκά κ.λπ.
Ο στόχος είναι να μπορούν και τα δύο φύλα να ανταπεξέλθουν σ' όλες τις δουλειές του σπιτιού.
Τα ίδια συμβαίνουν και στο μάθημα των «χειροκατασκευών», όπου μαθαίνουν και τα δύο φύλα να καρφώνουν, να πριονίζουν, να κατασκευάζουν συρτάρια, κουτιά κ.λπ.

Ερώτηση: Πώς θα βλέπατε την εισαγωγή τέτοιων μαθημάτων και στα δικά μας σχολεία;

Γ3 Αντιδράσεις της τάξης - Μεταφορά της συζήτησης

Το θέμα *ισότητα των φύλων* αντιμετωπίστηκε από τους μαθητές/τριες με ποικιλία αντιδράσεων. Κατ' αρχήν χωρίστηκαν σε δύο στρατόπεδα. Τα μεν αγόρια αντιδρούσαν έντονα, διαφωνώντας κάθετα στην αρχή με την ισότητα των δύο φύλων. Παρέβαλαν τις σωματικές διαφορές, (μυϊκή δύναμη, κατασκευή κ.λπ.) διατύπωναν γενικώς στερεότυπες εκφράσεις και μερικές φορές στα «ότι η θέση της γυναίκας είναι μέσα στο σπίτι για τις δουλειές του σπιτιού και το μέγλωμα των παιδιών και ότι παλαιότερα οι γυναίκες δευτερεύοντα και βοηθητικό ρόλο στην εργασία».

Τα κορίτσια είχαν ηπιότερο τρόπο αντίδρασης. Συζητούσαν χρησιμοποιώντας παραδείγματα και επιχειρήματα για την ισότητα στην καθημερινή ζωή και διαφωνούσαν με τις στερεοτυπικές αντιλήψεις των αγοριών που τις θεωρούσαν αναχρονιστικές και απαρχαιωμένες.

Όταν ολοκληρώθηκε το μάθημα, αρκετά από τα αγόρια που στην αρχή ήταν εντελώς αρνητικά δέχτηκαν το γεγονός ότι κατ' αρχήν, η ισότητα είναι ελευθερία και έτσι δεν πρέπει να υπάρχουν εξαρτήσεις ανάμεσα στα δύο φύλα καθώς επίσης και ότι ζώντας σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα, όπου όλοι έχουν τις ίδιες ευκαιρίες, δεν μπορούμε να έχουμε διαχωρισμούς και ανισότητες.

Τέλος, σχεδόν όλοι οι μαθητές/τριες παραδέχτηκαν ότι στη σημερινή δύσκολη εποχή που ζούμε, οι σχέσεις ανδρών και γυναικών δεν πρέπει να στηρίζονται στον ανταγωνισμό και στην αντιπαράθεση μεταξύ των δύο φύλων, αλλά στη συμπόνηση, στη συνεννόηση και στη συνεργασία μεταξύ τους.

Γ4 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ - (ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ, ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ /ΤΡΙΩΝ)

Το θέμα καταρχήν φάνηκε περισσότερο ενδιαφέρον στις μαθήτριες, οι οποίες και το αντιμετώπισαν με θετική συζήτηση. Οι μαθητές όταν δεν ήταν αδιάφοροι, εκδήλωναν έντονη αντίδραση προσπαθώντας να απαντήσουν κάθε τι που αφορούσε ίσα δικαιώματα μεταξύ των δύο φύλων. Το γενικότερο κλίμα που είχε δημιουργηθεί ήταν αρκετά ενθαρρυντικό, γιατί αφ' ενός σήμαινε ότι το θέμα είναι φλέγον και υπάρχουν πολλές και ποικίλες αντιδράσεις, αφ' ετέρου ότι το έδαφος της τάξης προσφέρεται για μια παρέμβαση από μέρους μου στο καυτό αυτό θέμα της ισότητας των φύλων.

Μέσα από απλά παραδείγματα που αφορούσαν τόσο την καθημερινή οικογενειακή ζωή, όσο και από παραδείγματα για αποφάσεις ζωής (επιλογή επαγγέλματος), τα παιδιά κατανόησαν πόσο οι στερεοτυπικές αντιλήψεις μας επηρεάζουν και εγκλωβίζουν τους ορίζοντές μας.

Προσωπικά είμαι αρκετά ευχαριστημένη τόσο από τη συμμετοχή των παιδιών όσο και από το αποτέλεσμα, δηλαδή ότι οι μαθητές/τριες μπόρεσαν σ' αυτόν τον προβληματισμό και κατανόησαν ότι τα πράγματα έχουν πολλές οπτικές γωνίες από όπου μπορούμε να τα δούμε, και μακάρι να τα βλέπουμε από όσες μπορούμε περισσότερες κάθε φορά.

Πολύ ενθαρρυντικό ήταν, τέλος, το γεγονός ότι σχεδόν όλοι δέχτηκαν πως οι ανταγωνισμοί δεν έχουν θέση στις εποχές που έρχονται και ότι οι καλύτερες σχέσεις μεταξύ των φύλων κερδίζονται με τον σεβασμό και την αλληλοεκτίμηση.

Δ. Βιβλιογραφία (υλικό που χρησιμοποιήθηκε)

1. Βιβλίο ΣΕΠ Α' Τάξη Ενιαίου Λυκείου 1998, ΟΕΔΒ, Αθήνα
2. Βιβλίο ΣΕΠ Γ' Τάξη Γυμνασίου 1998, ΟΕΔΒ, Αθήνα
3. ΔΡΟΜΟΙ ΖΩΗΣ. Βιβλίο εργασίας για τη σχολική ζωή.
Β.Δεληγιάννη - Κουϊμτζή - Σ. Ζιώγου - Καραστεργίου. Θεσσαλονίκη 1992
4. ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΡΑΞΗ. Δεληγιάννη - Ζιώγου Θεσσαλονίκη 1997 εκδ. ΒΑΝΙΑΣ
5. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΛΟ Δεληγιάννη - Ζιώγου Θεσ/νίκη 1994 εκδ. ΒΑΝΙΑΣ
6. Η επαγγελματική επιλογή (εργασία της Μαρίας Χαραλαμπίδου, υπεύθυνης ΣΕΠ 1ου γραφείου Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Θεσ/νίκης
7. Κείμενα της ίδιας

4. Συμπεράσματα

Η όλη διαδικασία του παρεμβατικού αυτού μαθήματος νομίζω πως έβαλε έναν ιδιαίτερο προβληματισμό στους μαθητές/τριες, εκτός από αυτό καθαυτό το θέμα, και σε ευρύτερη διάσταση όπως της παρέμβασης σε στάσεις ζωής, στερεότυπα και ιδεολογίες.

Κατά τη γνώμη μου τέτοιου είδους παρεμβάσεις, μέσα από τα μαθήματα για θέματα που άπτονται του ενδιαφέροντος των παιδιών, βοηθούν κατά κάποιο τρόπο στην αποδέσμευση από τα κοινωνικά στερεότυπα και διδάσκουν «ελευθερία».

Προτείνω η ευαισθητοποίηση αυτή των εκπαιδευτικών σε θέματα ισότητας να πολλαπλασιαστεί όσο το δυνατόν περισσότερο και ο καθένας, μέσα από το δικό του μάθημα, να παρεμβαίνει καταλυτικά πλέον.

Ο ΣΕΠ είναι ένα μάθημα που προσφέρεται για παρέμβαση και μάλιστα σε θέματα όπως: Αυτογνωσία, αυτοαντίληψη, περιοριστικά πιστεύω, επαγγελματικές επιλογές, ενδιαφέροντα, η απόφαση κ.λπ.

Εμπόδια που περιορίζουν τις επιλογές μου	Τρόποι να τα ξεπεράσω
π.χ. αντίρρηση των γονιών μου για το επάγγελμα που θέλω να κάνω	π.χ. συζήτηση μαζί τους, ενημέρωσή τους από βιβλία - πληροφοριακούς οδηγούς ή παρουσίαση ουσιαστικών πλεονεκτημάτων της εργασίας που με ενδιαφέρει κ.λπ.

ΦΑΚΕΛΟΣ 7: ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΓΙΑ ΠΟΙΟ ΛΟΓΟ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΤΟ ΑΣΚΗΣΕΙ
μάγειρας			
πολιτικός			
πιλότος			
διαπητής			
οδηγός λεωφορείων			
αστυνομικός			
λιμενικός			
στρατιωτικός			
νοσοκόμος			
χρρευτής			
πυροσβέστης			
χειρουργός			
ελαιοχρωματιστής			
υδραυλικός			
νηπιαγωγός			
καθαριστής			
κομμωτής			
σχεδιαστής μόδας			

